

УДК 378.1

Тищенко В.М., доктор філософії, професор[©]*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького***ВИКЛАДАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ: ДІАЛЕКТИЧНИЙ АСПЕКТ**

Працівник вищого навчального закладу, як і представники будь-якої іншої професії, пізнається на своєму робочому місці. Таким для нас є аудиторія в обох відомих значеннях цього слова. Саме тут наші бажання і можливості утворюють пари, що діють у єдності чи у протиріччі з фаховим обов'язком, з власною совістю та з правом студентів на отримання знань.

Праця в аудиторії визначає й доводить, хто ми – і у професійному, і у громадянському, і у суто людському аспектах. Будь це лише особистою проблемою, й тоді, гадаємо, не багато знайшлося б таких, кому це абсолютно байдуже. Однак справа складніше. Неякісна наша робота (коли трапляється таке) напряму націлена у Життя з наступним ефектом бумеранга – тільки не проти нас, а проти наших учнів. Це також діалектика.

Праця в аудиторії... Саме ті години, з яких складаються в основному роки професійного життя педагога, викладача навчальних закладів усіх рівнів. І час цей знаходиться під невблаганним впливом не лише астрономічних, але й діалектичних законів.

Якщо погодитись з автором і визначати професію викладача вищої школи як **науково-мистецький феномен**, то у середині самої професії **комунікаційним феноменом можна вважати вузівську лекцію**.

Кращі зразки викладацької й, насамперед, лекторської роботи поєднують вимоги конкретної науки та педагогічні концепції з розмахом мистецтва. Якщо про архітектуру кажуть, що це музика, яка застигла у камені, то спробуємо аналогічно визначити академічну лекцію, як музику *verbo*, музику слів. Не буде при цьому перебільшенням вважати лекторське мистецтво частиною культури того чи іншого народу.

Якісне сприйняття навчального матеріалу малоімовірно поза особистим впливом того, хто стоїть перед аудиторією, хто шукає разом із нею істину, закликаючи до розумової праці, до внутрішнього неспокою, – тобто робить (або не робить) те, що визначає вищий гатунок навчання. Лекція – основна форма педагогічної роботи у навчальних закладах III-IV рівнів акредитації. Саме тому на підготовці до лекції та на її проведенні зосереджена в основному увага викладача. На лекції реалізуються його знання, мовна майстерність, життєвий і педагогічний досвід.

Слухачі сприймають Слово. Слово – лише звук. Але звук цей унікальний. Він містить зміст, обсяг якого визначається лише у кожному, окремо взятому випадку. Професіонали вузівської кафедри стараються уникати розпливчатих понять, а тому йдуть асоціативним вербальним рядом. Можливо,

історикам робити це легше. Легше створювати в аудиторії словесну картину, яскраві штрихи якої іноді надають подіям майже фізичну реальність. Більшість викладачів історичних дисциплін вміють не лише розповідати про минуле, але й **показати** з допомогою Його Величності Слова епохи, події, народи; ввести нинішню молодь у таємничу давнину століть, передати у словесних барвах те, що не повинно навечно канути в Лету – зловісну підземну ріку забуття.

Історія – це, мабуть, єдина наука, яка особливо багата на драми та трагедії. Спрямувати мовний промінь ретроспективи в епіцентр колишніх бурхливих подій, воскресити тиранів і героїв, оживити громовісні майдани і затишні кабінетні лаштунки, відчуті вертикалі перемог і прірви поразок, ціну клейнодів і доносів, вагу корони і сокири, зіставити одиниці героїв-вождів і незліченні безіменні маси виконавців, – значить стати за кафедрою немов би уповноваженим представником минулих століть, спробувати дати студентам можливість взяти участь у пошуку **недоторканої Правди Минулого для очищення від спотворення Правди Сьогодення**.

Факти, за одним відомим висловом, це свого роду сировина для думки. З факту, з прикладу найчастіше починається розмірковування. Викладач вищої школи повинен вміти будувати навчальний матеріал від факту до його осмислення, від конкретного до абстрактного. Індуктивний метод пізнання на відміну від дедуктивного підвищує активність розуму. Не випадково професіонал сповідує правило: прагнути до натхненного слова при бездоганній точності фактів. Саме це здійснює академічну лекцію на висоті творчості, де новизна матеріалу, його об'єктивність поєднуються з вишуканою формою викладу. Оригінальна думка і мовний дар забезпечують, загальну ідею теми, її цілісність. Закони невпинного руху керують розвитком усного навчання. Ми робимо (вдало чи не дуже) своєрідний монтаж своєї лекції, використовуючи тематичний контрапункт, регулюючи частоту невідомого студентам матеріалу та власної оцінки його педагогом.

Форма викладу як важлива складова роботи за кафедрою це, перш за все, **мистецтво українського літературного слова**, його відповідність особливостям навчальної дисципліни. Кожен раз, входячи у студентську аудиторію, лектор зобов'язаний мати лінгвістичні схеми (не на папері – в голові) даної лекції, внутрішній зв'язок її частин, логічну послідовність. Здатність обрамити словом інтелектуально-практичні досягнення, створити мотиваційне поле навчання, посилити педагогічну експресію – ось дія діалектичного цілого “викладач-лекція”, дія, що спроможна перетворювати робочий матеріал дисципліни у міцні конструкції студентських знань та вчинків.

Говорячи про роботу викладача в аудиторії, згадаємо такий фактор, як **натхнення**. За Платоном, Шеллінгом та іншими представниками ідеалістичної естетики, – це особлива якість обдарованих натур, раптове осяяння надприродного походження. Коли так, то натхнення, мабуть, не часто навідувалося б у наше середовище. Чи не точніше визначити й усвідомити натхнення як результат напружених пошуків, невтомної праці. Звичайно, натхнення є певним збудником творчої роботи, але воно може з'являється у **процесі** успішного труда, як його наслідок. Одне не викликає сумніву: вагомі

досягнення на викладацькій ниві зростаються за наявності натхнення.

Методи і прийоми, що забезпечуватимуть ефективність вузівської лекції, різноманітні. **Цілісність структури** – одна з найважливіших для цього вимог. Вона досягається лише тоді, коли всі ланки органічно з'єднані між собою та коли вони вірно співвідносяться. На якість нашої роботи за кафедрою суттєво впливають дві крайнощі: нестача матеріалу і перенасиченість ним. Перша крайність містить найбільшу небезпеку. Кому хоч раз у житті довелося чекати рятівного закінчення часу лекції (а кожна хвилинка тоді здається, мабуть, безкінечною) під іронічними поглядами студентів, ніколи не захоче повторення цих переживань.

Точне дозування у передачі знань (не менше, але й не більше необхідного) – типова вимога до професіонала. Але це, як правило, приходить із досвідом. Саме він допомагає швидко перебудовуватись на ходу, не повторюватись у змісті та формі викладу. Багато вузівських педагогів долають цей бар'єр. Їх лекції – не механічна калька минулорічного чи позаминулорічного і т.д. курсу, а варіант, який передбачає пошук та удосконалення. В епоху інформаційної революції навчальний матеріал стає ефективним, коли він пов'язаний з актуальними потребами тих, кого ми навчаємо. Викладацька робота у діалектичному взаємозв'язку з іншими джерелами інформації повинна бути **конкурентноздатною**.

Література

Стаття є авторським матеріалом, частиною власної концепції, з найбільш повним висвітленням якої Шановні Читачі можуть, зокрема, ознайомитись у монографіях: *Тищенко В.М. У володіннях Логоса.* – Львів: Сполом, 2002. – 342 с.; *Тищенко В.М. Викладач вищої школи: феномен професії.* – Львів: Сполом, 2006. – 398 с. А також у навчальному посібнику: *Тищенко В.М. Лаконічна Україна.* – Львів: Сполом, 2009. – 320 с. (Гриф МОН).

Summary

V.M.Tyshchenko

*Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies
named after S.Z.Gzhytskyj*

TEACHING At HIGHER SCHOOL: DIALECTICAL ASPECT

Listeners perceive Word. A word - a sound only. But a sound is this unique. He contains maintenance the volume of which is determined only in each, to the separately taken case. The professionals of institute of higher department try to avoid diffuse concepts, and that is why go an associative verbal row. Possibly, doing it historians more easily. More easily to create in an audience a verbal picture the bright strokes of which sometimes give almost physical reality to the events. Most teachers of historical disciplines are able not only to tell about the past but also show with the help of His Majesty of Word of epoch, event, people; enter present young people in the mysterious remoteness of centuries, to pass in verbal paints that which must not forever drip in Лему - the ominous underground river of oblivion.